

Správa z aktivity

Názov aktivity: Otváracie stretnutie k projektu GEMS

Termín realizácie: 27. september 2024

Miesto realizácie: Výskumný ústav vodného hospodárstva (VÚVH), Nábrežie armádneho generála Ludvíka Slobodu 5, Bratislava

Cieľ aktivity: Oboznámiť sa s projektom GEMS a úlohami IZPI v spomínanom projekte.

Účastníci za IZPI: Ing. Mária Šášiková, PhD., Ing. Katarína Tóthová

Prílohy: Pozvánka, fotodokumentácia

Priebeh: Inštitút znalostného pôdohospodárstva a inovácií (ďalej len IZPI) je od minulého roku členom medzirezortnej pracovnej skupiny MŽP SR – implementácia dusičnanovej smernice 91/676/EHS v SR prostredníctvom riaditeľky odboru NSRV SR, Mgr. V. Gudábovej. Vzhľadom na iné neodkladné pracovné aktivity Mgr. Gudábovej, sa otváracieho stretnutia k projektu GEMS zúčastnil odbor CJ AKIS.

Pracovná skupina, okrem iného, koordinuje činnosti medzi jednotlivými rezortmi (Ministerstvo životného prostredia SR, Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR) a ďalšími relevantnými organizáciami s cieľom efektívne implementovať opatrenia smernice. Keďže zriaďovateľom IZPI je Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, IZPI bolo prizvané do aktivít medzirezortnej pracovnej skupiny MŽP SR (implementácia dusičnanovej smernice) a do projektu GEMS ako jeden zo stakeholderov.

Program podujatia organizovaného VÚVH bol rozdelený do dvoch častí:

1. **časť programu (9:30 – 11:35 hod.)** program otváracieho stretnutia k projektu GEMS určený pre verejnosť.
2. **časť programu (11:45 – 13:30 hod.)** stretnutie pracovnej skupiny zúčastnených strán (stakeholderov) k projektu GEMS.

1. **časť programu:** Podujatie otvorila krátkym príhovorom a privítaním účastníkov RNDr. Jarmila Makovinská, CSc., riaditeľka odboru kvality a technológie vôd (VÚVH). Ďalej nasledoval blok prezentácií:

Mgr. Katarína Brychta Pilátová, PhD. (koordinátorka projektu GEMS, VÚVH) – v skratke informovala prítomných o projekte GEMS (Interreg Europe) – „manažment podzemných vôd v zraniteľných oblastiach poľnohospodárskymi činnosťami“. VÚVH je jedným z 8 partnerov spomínaného projektu, asociovaný partner projektu je MPRV SR a jeho rezortné organizácie (VÚPOP a ÚKSUP). Jedným z hlavných cieľov projektu je zlepšenie regionálnych verejných politík na podporu zvyšovania kvality podzemnej vody a udržateľného hospodárenia s podzemnou vodou v záujmových oblastiach, t.j. účinnejšia implementácia dusičnanovej smernice. Predpokladané výstupy projektu by mali byť: návrh revízie akčného plánu (apríl 2025 – marec 2027); regionálne osvedčené postupy (október 2024 – september 2026); údaje a monitoring podzemných vôd; politika a zapojenie zainteresovaných strán; integrovaný vodný manažment a adaptácia na klimatickú zmenu. V rámci projektu vznikla SK regionálna pracovná skupina zúčastnených strán (stakeholderov), v ktorej figuruje aj IZPI. Úlohou stakeholderov v tejto SK regionálnej pracovnej skupine je podpora projektových partnerov a to v podobe účasti na medzinárodných projektových stretnutiach; tvorenie a pripomienkovanie akčného plánu; výber regionálnych osvedčených postupov do projektu a iné. Konkrétne úlohy pre IZPI v tejto fáze projektu neboli bližšie špecifikované.

V ďalšej prezentácii opätovne pokračovala Mgr. Brychta Pilátová, PhD. a hovorila o stave hodnotenia výskytu dusičnanov v podzemnej vode na základe najnovšej správy o implementácii smernice Rady 91/676/EHS v SR. V tejto časti prezentácie v podstate Mgr. Brychta Pilátová, PhD. zhodnotila aj prácu členov medzirezortnej pracovnej skupiny MŽP SR. Správa o stave implementácie smernice Rady 91/676/EHS 2004-2024 bola zrealizovaná porovnaním dát rokov 2016-2029 a 2020-2023. V prezentácii bolo povedané, že Nitriansky kraj spadá podľa hodnotení vývoja koncentrácií dusičnanov do lokality s hodnotením dusičnanov nad 250 mg/l, čo jej zaručuje vyššiu frekvenciu monitorovania, plus sledovanie ďalších ukazovateľov (dusičnany, pesticídy, fosforečnany, chloridy, sírany). Podrobnejšie informácie a diskusia o ďalšej práci medzirezortnej pracovnej skupiny MŽP SR, boli predmetom programu v popoludňajších hodinách.

Nasledovala prezentácia zástupcov **Inštitútu zdravotných analýz** - Imrich Berta a Andrea Rusnáková hovorili o asociácii **rakoviny hrubého čreva a dusičnanov v podzemnej vode**. Podľa prezentovaných dát, Slovensko a Maďarsko majú najvyššiu úmrtnosť v Európe na rakovinu hrubého čreva a konečníka a ako potenciálny rizikový faktor boli určené dusičnany. Najviac ohrozené sú oblasti so zvýšenou poľnohospodárskou činnosťou (kam patrí aj územie Nitrianskeho kraja) a oblasti bez kanalizácie a čističiek odpadových vôd (ČOV). Počas prezentácie sa strhla diskusia medzi účastníkmi podujatia a prezentujúcimi. Prezentujúcim bolo z publika vytknuté, že prezentovali vplyv podzemnej vody na zdravie ľudí, čo môže byť máťúce, pretože bežne v našich podmienkach ľudia pijú vodu z vodovodov, ktorá musí zodpovedať príslušným normám a dusičnany by nemala obsahovať. Voda zo studní (kde sa môžu dusičnany nachádzať), nie je určená na pitie, ale ako úžitková voda. Ďalej bolo v rámci diskusie počas tejto prezentácie spomenuté, že by sa nemalo verejne hovoriť a spájať pojmy rakovina hrubého čreva a dusičnany z poľnohospodárskej produkcie. Korelácia medzi dusičnanmi a rakovinou je predmetom viacerých vedeckých štúdií, ktoré skúmajú potenciálne zdravotné riziká spojené s vystavením vysokým hladinám dusičnanov, najmä vo vode a potravinách. Dlhodobé pitie vody s vysokým obsahom dusičnanov bolo spojené so zvýšeným rizikom rakoviny tráviaceho systému, hoci výsledky štúdií nie sú vždy jednoznačné. Zástupcovia Inštitútu zdravotných analýz v závere svojej prezentácie skonštatovali, že budú ďalej pokračovať v zbere dát a analyzovať možný vplyv dusičnanov na zdravie ľudí.

Ďalšou prednáškou podujatia bola prezentácia **Ing. Halásovej, PhD.** (MPRV SR), ktorá hovorila o Akčnom programe a opatreniach pre znižovanie znečisťovania podzemných vôd dusičnanmi. V rámci prezentácie boli vysvetlené pojmy ako zraniteľné oblasti, kondicionalita, skladovanie hospodárskych hnojív v zraniteľných oblastiach, používanie dusíkatých hnojívnych látok v zraniteľných oblastiach alebo povinnosti obhospodarovateľa v zraniteľných oblastiach v kontexte používania hnojív. Ing. Halásová, PhD. prezentovala tiež možnosti k dosiahnutiu zníženia znečistenia povrchových a podzemných vôd dusičnanmi: identifikácia znečisťovateľov (poľnohospodárstvo, obce, kanalizácie, žumpy...); zintenzívniť kontrolu plnenia legislatívnych predpisov pri aplikácii hnojív; zníženie pôdnej erózie; nastavenie opatrení využívaných v poľnohospodárstve v súlade so SP SPP a iné.

Na prezentáciu Ing. Halásovej, PhD. nadväzovala odborná prednáška Ing. Gáboríka z Ústredného kontrolného a skúšobného ústavu poľnohospodárskeho v Bratislave (ÚKSÚP), ktorá sa zameriavala na kontrolu používania a skladovania hnojív, hospodárskych hnojív, sekundárnych zdrojov živín a kompostov v kontexte ochrany vôd. Prezentácia upozorňovala na dôležitosť dodržiavania legislatívnych predpisov o aplikácii minerálnych hnojív a hospodárskych hnojív, vrátane stanovených limitov pre obsah dusičnanov a fosforu, aby sa predišlo ich nadmernému vylúhovaniu do povrchových a podzemných vôd. Zdôraznil potrebu vhodného skladovania hnojív a hospodárskych hnojív (napr. maštalného hnoja a močovky), ktoré musia byť uložené tak, aby sa zabránilo ich vyplavovaniu do okolitých vodných tokov. Ing. Gáborík hovoril aj o kontrolách, ktoré ÚKSÚP vykonáva, aby sa zabezpečilo, že poľnohospodári dodržiavajú pravidlá a predpisy.

Posledná prednáška v rámci 1. časti podujatia bola prezentácia Mgr. Kataríny Tarabovej, PhD., ktorá predstavila konkrétny príklad riešenia problémov spojených s ochranou vôd a správnym hospodárením s hnojivami a živinami v poľnohospodárskej praxi – prípadová štúdia Štefanovičová – Veľká Dolina. Prípadová štúdia **Štefanovičová - Veľká Dolina** sa zameriava na skúmanie vplyvu poľnohospodárskej činnosti na kvalitu podzemných a povrchových vôd v tejto oblasti, pričom ide o regionálne územie so silným zameraním na poľnohospodársku produkciu. Hlavným cieľom tejto štúdie bolo identifikovať

a zmierniť riziká spojené so znečistením vôd, najmä dusičnanmi, ktoré vznikajú v dôsledku používania hnojív v poľnohospodárstve. V štúdií bol predstavený proces monitorovania podzemných vôd, ktorý prebiehal v regióne. Monitoring zahŕňal sledovanie obsahu dusičnanov v podzemnej vode, a to najmä v oblastiach, kde je intenzívne poľnohospodárstvo. Počet monitorovacích objektov bol: 13 domových studní v 4 obciach a 7 monitorovacích objektov VÚVH (Štefanovičová, Svätoplukovo, Mojmírovce, Veľký Kýr, Veľká Dolina, Poľný Kesov, Lipová). Na konci prezentácie Mgr. Tarabová, PhD. skonštatovala, že jedným z kľúčových faktorov úspechu pre realizáciu prípadovej štúdie bolo zapojenie miestnych poľnohospodárov, orgánov verejnej správy a výskumných inštitúcií a že implementácia správnych postupov v oblasti hospodárenia s hnojivami a lepšie skladovanie živín môže výrazne znížiť riziko znečistenia vôd a zabezpečiť dlhodobú udržateľnosť v regióne.

2. **časť programu** - vzhľadom na časový sklz podujatia (cca 1,5 hod.), sme sa druhej časti podujatia (zoznamovanie stakeholderov projektu GEMS a diskusia členov medzirezortnej pracovnej skupiny MŽP SR ohľadom plnenia hlavných cieľov dusičnanej smernice) nemohli zúčastniť.

Záver aktivity: Otváracie stretnutie projektu GEMS a stretnutie členov pracovnej skupiny k projektu GEMS zdôraznilo potrebu efektívnej spolupráce medzi zúčastnenými partnermi, vrátane výskumných inštitúcií, poľnohospodárov, environmentálnych organizácií a vodohospodárskych odborníkov, na dosiahnutie cieľov uvedeného projektu. Vzhľadom na odbornosť projektu a zameranie našej inštitúcie, IZPI bude aktívne prispievať k zvyšovaniu povedomia o vplyve poľnohospodárskych činností na kvalitu vody a podporovať využívanie environmentálne šetrných postupov v praxi. Konkrétne úlohy a očakávania IZPI budeme v krátkej dobe komunikovať s koordinátorkou projektu GEMS, Ing. Brychta-Pilátovou, PhD.

Vypracoval: Ing. Katarína Tóthová

dňa: 2.10.2024

Schválil:

dňa: